

DESPRE PARTICIPAREA LA UNUL / MULTIPLU ÎNCHIPUIT ASEMENEA UNEI TOTALITĂȚI

ISABELA VASILIU-SCRABA

În prima parte a dialogului PARMENIDE, după stabilirea componentei lumii noumenale, Platon trece la discutarea participării. Premisele discuției asupra participării ar fi următoarele:

- a) Ideile au existență separată de cele ce participă la ele;
- b) lumea noumenală a Ideilor nu cuprinde Idei corespunzătoare tuturor lucrurilor din natură, ea este limitată la un număr restrâns de Idei între care domnește o anume ierarhie;
- c) participarea presupune un anume soi de "amestec", al Ideilor perechi, prin care, fără a-și pierde individualitatea Unu în sine devin multiplu și invers etc.

O primă problemă a participării nu este, cum cred unii participarea la o singură Idee a mai multor entități, ceea ce atrage după sine divizarea Ideii, respectiv negarea unității acesteia. Și nici participarea la întregul Ideii sau la o parte a ei, deși ambele apar ca atare în debutul discuției despre participare.

Un bun început în discutarea participării îl oferă chiar Platon, când stabilește separarea Ideilor de participare, felul Ideilor și, implicit felul participantelor, care își iau numele de la Ideea la care participă (v. Isabela Vasiliu - Scaraba, "Ceva despre Ideile platonice și despre Aristotel", Revista "Convorbiri Literare", august 1998, pp.8-9). Acestea odată stabilite se poate trece la discuția propriu-zisă asupra dificultăților participării, pornind la drum cu presupuziția participării la întregul Ideii:

<<Dar participarea fiecărui participant este la întregul Ideii, sau la o parte a ei? Ori o fi vreun alt mod de participare în afară de acesta?

- Cum ar putea fi un altul? - zise Socrate.

- Atunci cum crezi că Ideea întreagă ar fi în fiecare din cele multe ce participă la ea? Rămânând una, sau cum?

- Ce se opune ca ea să fie una, Parmenide? întreabă Socrate.

- (131 b) Așadar, ea este una, în același timp identică cu sine și totuși aflându-se întreagă în mulțimea de participante dar astfel nu este separată de sine însăși?

- Cătuși de puțin! - spune Socrate, ar fi precum ziua, care, una și identică cu sine, este în același timp prezentă în multe locuri, fără ca prin aceasta să se separe de sine însăși. Tot așa fiecare Idee, cu toate ca e una ar putea fi prezentă într-o pluralitate.>>
(Platon, PARMENIDE, 130a-131 b, în trad. ns.)

Aparent, prin comparația Ideii cu lumina zilei, dificultatea participării la întregul Ideii, ar fi rezolvată ceea ce ar închide discuția despre participare. Numai că în această parte a dialogului PARMENIDE, intenția lui Platon nu este de a încheia prea curând discuția asupra participării. De aceea, chiar subliniind acordul său cu asemenea mod de "participare integrală", filosoful grec trece mai departe, la dificultatea participării "parțiale", prin asemuirea ideii cu un val.

DI. Alain Séguy-Ducloț face confuzia între cele două posibile moduri de imaginare a participării, ambele părându-i-se a se referi la aceeași "difuzie spațială" atât a luminii, cât și a vălului, care ar implica pentru cazul unui "spațiu dat", restrângerea la o parte din lumină, respectiv o, parte din văl. (v. A. Séguy-Ducloț, *LE PARMENIDE DE PLATON*, Berlin, 1998, p.21). Lăsând de-o parte faptul că nu sesizează acordul lui Platon cu privire la imaginarea participării după modelul zilei, trecând și peste extrem de nefilosofica închipuire a unui mănunchi limitat de raze, ca "parte" din lumina ce luminează respectiva parcelă de "spațiu", comentariile unei asemenea erori ne par de prisos. Dacă ambele exemple oferite de Platon ar fi ilustrat aceeași dificultate, respectiv participarea nu la întregul Ideii ci doar la o parte a ei ar fi fost inutilă repetarea. Or, Platon nu numai că nu se repetă dar este și foarte parcimonios cu comentarea dificultăților, care doar se succed, într-o cascadă ce parcă înapoi nu ne lasă răgazul necesar ca să le sesizăm mai îndeaproape.

Savuros prin inocența lui ne pare însă comentariul domnului Sorin Vieru în marginea "luminii" și a "vălului" invocate de Platon cu prilejul discuției asupra participării. Metafora zilei ar fi, "concordanță în mai mare măsură cu viziunea platoniciană", notează domnul S. Vieru. După asemenea constatare destul de lipsită de originalitate, urmează precizări originale, "forma structurată dezvăluie participantele drept ceea ce ele sunt și trebuie să fie. Vălul, dimpotrivă, acoperă, separă, protejează împotriva cunoașterii." (v. Sorin Vieru, note la *PARMENIDE*, în vol. Platon, *OPERE*, VI, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 141). Cu alte cuvinte, lumina luminează și vălul învăluie, dar nu oricum, ci ca o stavilă împotriva cunoașterii, imagine vie a "îmbrobodirii".

Revenind însă la "participarea integrală", să vedem care îi este punctul slab, de ce Platon o trece pe lista ce va cuprinde dificultăți ale participării, așadar întrebări, și nu răspunsuri privitoare la spinoasa problemă a participării.

Credem că una dintre dificultăți este semnalată de presupozitia că, într-un mod cu totul indistinct, fiecare idee dintre cele cuprinse în lumea noumenală ar putea fi imaginată în felul acesta, pierzându-se din vedere ierarhia în vârful căreia tronează Binele absolut. Acest lucru apare și mai evident dacă ținem cont de faptul că în dialogul *POLITEIA* Platon rezervase Binelui suprem asemănarea cu Soarele (v. Isabela Vasiliu-Scraba, "IMANENT" și *TRADSCEDENT*" ÎN FILOSOFIA PLATONICĂ, rev. "Convorbiri Literare", oct. 1998, p.11).

O altă dificultate, chiar precedând-o pe aceasta, ar reprezenta "singularitatea" Ideii, "unicitatea" ei.

Să ne imaginăm cum participă la Dreptatea în sine cele ce sunt drepte. Dacă participantele participă la întregul Ideii de Dreptate, adică la Ideea de Dreptate în unicitatea, singularitatea sa, există riscul pierderii ei, fiindcă - spune Platon - Ideea de Dreptate, găsindu-se în deplinătatea ei într-o mulțime de participante, va apărea separată de ea însăși, încetând în felul acesta de a mai fi ceea ce este.

Mai lesne se poate înțelege această subtilă dificultate a participării printr-o ipoteză pe care o găsim în scrierile filozofice ale lui Lucian Blaga. Ar rămâne oare Iisus -Cristos ceea ce este, dacă am imagina toți oamenii ca nenumărați Iisus-Cristoși? Desigur că nici în

cea mai absurdă dintre presupuneri nu se poate înainta pe o asemenea cale.

Unicitatea Ideii este - în opinia lui Platon - în afară de orice dubii. Aceasta se observă chiar în felul cum înaintează discuția asupra participării în această parte a dialogului PARMENIDE.

Dacă Ideea de Dreptate este una, și ea nu poate fi decât una, atunci poate că ea se împarte. Se divizează oare Dreptatea pentru că participantele sunt mai multe? Răspunsul pare a se ivi din asemănarea Ideii cu lumina Soarelui. Așa cum lumina îmbrățișează o mulțime de participante fără a se împărți sau diminua în nici un fel, tot așa ar fi și cu Dreptatea în sine, de care au parte "cele drepte".

Numai că "cele drepte" nu sunt toate la fel de drepte. Sunt și ele drepte, după cum pot să fie. Asemănând Ideea de Dreptate cu lumina Soarelui nu avem cum să ne dăm seama de diferențele dintre participante. Pentru aceasta trebuie să ne imaginăm participarea într-alt fel. Dar să vedem cum continuă textul platonice: "- Fericit mod de a face prezentă într-o mulțitudine una și aceeași Idee, Socrate. Și atunci când un vâl ar acoperi mai mulți oameni ai spune că unul în întregimea lui este peste mai mulți. Nu la așa ceva (asemenea prezentă unitară) te referi?

- (131c) Oarecum - spune Socrate.

- Dar deasupra fiecărui om va fi oare vâlul întreg, sau o parte din vâl peste unul, o altă parte peste altul?

- O parte.

- Atunci, reluă Parmenide, Ideile sunt îmbucătățite, iar participantele participă la părți ale Ideilor, și nu va mai fi întregul Ideii în fiecare, ci numai o parte.

- Pare că așa este.

- Dar ești tu de acord, Socrate, să afirmi că unul Ideii ni se împarte cu adevărat și după aceea încă rămâne unu?

- În nici un caz." (1) (v. Platon, PARMENIDE, 131b-c, în trad. n.s.).

Pentru a înțelege noile dificultăți ale participării, să vedem care sunt noutățile aduse de acest exemplu ce ar ilustra participarea prin asemănarea ei unui vâl.

Dacă în imaginea participării după modelul zilei nu apăreau ca distincte pe de o parte Ideile, pe de altă parte participantele la Idei, de data aceasta separarea dintre participante și Idei este făcută cât se poate de vizibilă. De-o parte este vâlul, care în întregul lui acoperă o mulțime de oameni, iar de cealaltă parte sunt cei acoperiți.

De pildă, dacă ne-am închipui Dreptatea în sine în forma unui vâl, iar participarea ca o acoperire cu vâlul Dreptății a celor ce participă la Dreptatea în sine, am observa cu ușurință cum unele dintre cele acoperite de vâl îi folosesc o parte mai mare, altele o parte mai mică. Iar această diferită acoperire nu ține decât de posibilitatea mai mare sau mai mică a participantelor de a participa la Ideea după care sunt numite, nediferențiat, toate "drepte". O primă concluzie ar fi că participarea nu implică automat o nivelare în rândul participantelor, iar aceasta este o dificultate cât se poate de importantă a participării. O a doua, legată de prima, ar viza diminuarea Ideii, presupunere din cale afară de absurdă, așadar dacă ne situăm de cealaltă parte de partea Ideilor, Platon semnalează în mod explicit următoarea dificultate: în cazul când participantele după putința lor, participă la "părți" din Idee, nu rezultă

implicit că ideea n-ar rămâne unitară? În legătură cu asemenea gravă problemă, trebuie să ne mulțumim doar cu refuzul lui Socrate de a accepta divizarea Ideii care ar atrage după sine pierderea unității ei.

În ce-l privește pe Platon, în următoarele replici de dialog, el se limitează a ne atrage atenția că Ideile nu pot fi închipuite ca simple pluralități. Prin urmare o altă dificultate a participării ar fi prezentate chiar de Unu/Multiplu Ideii, care nu încetează a fi una cu toată pluralitatea ei.

Putem să ne imaginăm participarea cum dorim, numai să nu ne-o imaginăm ca participare la ceva lipsit de unitate, la ceva ce se poate împărți și pierde de sine printr-o astfel de împărțală. Argumentarea în acest sens ia aspect voit caricatural:

“- Într-adevăr, reluă Parmenide, consideră cazul în care se îmbucătățește Mărimea în sine. (131b) Dacă fiecare dintre participante ar fi <<mare>> prin participarea la o parte a Mărimii în sine, parte mai mică decât Mărimea însăși, nu ar fi absurd?

- Întru totul!

- Mai presupune că din Egalitatea în sine fiecare participant a primit doar o parte. Mai poate participantul ce participă la puțin din Egalitate să fie egal cu orice ar fi egal?

- Nicidecum.

- Să mai presupunem că unul din noi participă la Micime printr-o parte a Ideii, față de parte, Micimea însăși, va fi mai mare decât partea, căci partea e parte din ea. Și iată cum Micimea însăși este mai mare, (131e) în vreme ce participantul (la Micimea divizată) - care ar primi partea ce s-a luat din Micime - n-ar ajunge mai mare, ci mai mică.

- Acestea sunt de neadmis, spuse Socrate.

Dar în ce fel concepi tu, Socrate, participarea la Idei, dacă ea nu poate fi nici ca participare la începutul Ideii, nici ca participare la parte din Idee?

- Pe Zeus, ar fi spus Socrate, acesta este un lucru care nu-mi pare

deloc ușor de determinat.” (Platon, PARMENIDE, 131c-131e, în trad.n.s.)

Până în acest punct, discuția asupra participării a avut un cadru comun, în ciuda “complicării” ei, odată cu semnalarea de noi dificultăți, cu fiecare nouă replică. Acest cadru a fost stabilit de Platon, prin ipoteza participării la Ideea considerată ca Unu/Multiplu pe modulul întregului cu părți. Așa a început și așa s-a sfârșit fragmentul de discuție pe care l-am urmărit, ca să spunem așa, fără a ajunge la nici un rezultat. Și totuși, printre rânduri, ceva, ceva, parcă a apucat să se contureze. Că nu este destul, e de la sine înțeles. Discuția despre participare continuă între Parmenide și Socrate, deși, deocamdată noi o vom abandona aici.

Nota:

1. Atragem atenția celor ce doresc să urmărească textul dialogului PARMENIDE din volumul al VI-lea de OPERE platonice (Ed. Științifică și Enciclopedică, 1989) că, în respectivul volum, ultimele două replici nu au fost traduse. Ele nu pot fi găsite nici în volumul bilingv, publicat de Editura Paideia (1994), care a preferat variantei integrale de traducere făcută de Ștefan Bezdechi (1943) varianta cu regretabile omisiuni și erori, propusă de domnul Sorin Vieru (v. Isabela Vasiliu-Scraba, O PSEUDO-DESCOPERIRE A UNUI PSEUDO-PLAGIAT). LUCRURILE ȘI IDEILE PLATONICE, Editura Fundației “Ionel Perlea”, 1995, p. 48-51.)

5 nov. 1998